

איך אני יכולה להרגיש בדור שלי כאילו אני יצאתי ממצרים?

ט"ו בְּנִיֶּסֶן - פֶּסַח הַמַּסַּע אֶל אֶרֶץ הַבְּחִירָה

בהגדת הפסח אנו זוכרים את ליל היציאה ממצרים, המציון את ראשיתו של מסע ארוך, שסופו - הכניסה לארץ ישראל. הפיוט "דיינו" ששרים בליל הסדר מסתיים בפסוקים: "אילו נתן לנו את התורה, ולא הכניסנו לארץ ישראל - דיינו; אילו הכניסנו לארץ

ישראל, ולא בנה לנו את בית הבאירה - דיינו".

פיוט זה ואזכורים אחרים בהגדה הם הצדמנות טובה למזוג את שיבת ציון בדורות האחרונים, את אירותו המאודשת ואת ריבונותו של העם היהודי בארץ ישראל ברא הפסוק מספר דברים: "וַיְבִאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (דברים כו, ט).

בשיעור זה נכיר מקורות מההגדה המדגישים את זיקת העם לארצו ונלמד על הקהילה היהודית מאתייפיה שמוותה על בשרה "יציאת מצרים" - מסע של תלאות וייסורים בדרכה לארץ ישראל החובטת.

הזכרו באכילת המצה הראשונה שלכם בכל אג פסח, אילו אוויות ורעשות מתעוררים עם אכילת המצה המסמלת את "לחם העוני" שאכלו אבותינו ואחותינו בארץ מצרים?

חֲבֵרוֹתָא

קראו את המקורות שלהלן המופיעים בהגדת הפסח

הָא לַחְמָא עֲנִיָּא דִּי אֶכְלוּ אַבְהָתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
זה לחם העוני שאכלו אבותינו בארץ מצרים.

כָּל דְּכָפִין יִיתִי וַיִּיכֹל
כל הרעב יבוא ויאכל,

תַּחֲנֵת מִידַע

המצה, המכונה לחם עוני, היא אחד מעיקריו של חג הפסח. מרכזיותה באה לידי ביטוי הן בהכנות לחג והן בחג עצמו. לחם העוני שאוכלים בפסח הוא זָכַר ללחם שאכלו אבותינו בצאתם ממצרים, כאשר בצקם לא תפת. לחם העוני הוא פשוט, ללא תוספות, ולפיכך מסמל את מצבו של האדם ושל העם בצאתם לגאולה בדרך לחיים חופשיים בארץ ישראל.

הפיוט "הא לחמא עניא" פותח את פרק המגיד בהגדה של ליל הסדר בכל קהילות ישראל. זהו אחד הטקסטים המזוהים ביותר עם חג הפסח, אף על פי שהוא נאמר בארמית. הטקסט פותח בהצגת המצה - הסמל המרכזי של חג הפסח, ומזמין את כל מי שנזקק לבוא ולהצטרף לסדר.

כָּל דְּצָרֶיךָ יִיטִי וַיִּפְסַח

כל הזקוק יבוא ויפסח. (יחגוג את חג הפסח)

הַשְּׁתָא הָכָא

השנה כאן

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל

לשנה הבאה בארץ ישראל,

הַשְּׁתָא עֲבָדִי

השנה עבדים

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרֵין.

בשנה הבאה נהיה חופשיים

פיוט - המילה פיוט באה מן השפה היוונית ופירושה שיר. המושג פיוט מתייחס לכל שירת הקודש בעברית, שתחילתה בארץ ישראל לפני כאלפיים שנה.

שְׁאֵלוֹת לְדִין וּלְמַחְשָׁבָה

- א. היכן נמצא הדובר בפיוט?
- ב. למה הוא מקווה?
- ג. מה מלמד אותנו הפיוט על זיקת העם לארצו?
- ד. מה המשמעות של הפיוט הזה לנו, החיים כיום בארץ ישראל?

בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם,
 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי
 מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְדָּ גָּאֵל הִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלָא אָף
 אוֹתְנוּ גָּאֵל עָמְהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאוֹתְנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ,
 לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

שאלות לדין ולמשפחה

- א. הסבירו את המשמעות של האמרה "בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם". האם משפט זה נכון גם לתקופתנו?
- ב. מדוע נבחרה דווקא האמרה הזו להימסר מדור לדור?
- ג. הסבירו את האמרה "לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְדָּ גָּאֵל הִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלָא אָף אוֹתְנוּ גָּאֵל עָמְהֶם". כיצד יתייחס לאמרה זו ילד יהודי החי מחוץ לארץ ישראל?
- ד. הטקסט הזה מזמין כל אחד מאתנו לראות בחיים שלנו בישראל - זכות שאינה מובנת מאליה. חשבו על חוויה משמעותית המבטאת את הקשר שלכם לארץ ישראל וספרו עליה ל"חברותא" שלצדכם.

יש אנשים שחוו על בשרם את המשפט "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" אל ארץ ישראל, ארץ הייעוד.

האזינו לשיר "מסע לארץ ישראל", המספר את סיפור עלייתם של יהודי אתיופיה לארץ.

מסע לארץ ישראל

מילים: חיים אידיסיס

לחן: שלמה גרוניך

ביצוע: שלמה גרוניך ומקהלת שבא

הִירַח מִשְׁגִּיחַ מֵעַל,

עַל גְּבִי שֶׁקְ הָאֲכָל הַדָּל,

הַמְדַבֵּר מִתַּחְתֵּי, אֵין סוֹפוֹ לְכַנֵּי

וְאִפִּי מִבְּטִיחָה לְאַחֵי הַקֶּטְנִים:

עוֹד מְעַט, עוֹד קָצֵת,

לְהָרִים רְגָלִים,

מֵאַמֶּץ אַחְרוֹן לְכַנֵּי יְרוּשָׁלַיִם.

אוֹר יָרַח, הַחֹזֵק מֵעַמֵּד,

שֶׁקְ הָאֲכָל שְׁלָנוּ אֲבָד,

הַמְדַבֵּר לֹא נִגְמַר, יְלֻלוֹת שֶׁל תַּנִּים

וְאִפִּי מִרְגִיעָה אֶת אַחֵי הַקֶּטְנִים:

אין סופו לכַנֵּי - לא רואים את הסוף שלו

עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
בְּקֶרֶב נִגָּאל,
לא נִפְסִיק לְלַכֵּת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וּבְלִילָה תִּקְפוּ שׁוֹדְדִים
בְּסִפְיוֹ, גַּם בְּחָרֵב חֲדָה,
בְּמִדְבָּר דָּם אִמִּי, הִיָּרַח עֲדִי
וְאֲנִי מִבְּטִיחָה לְאַחֵי הַקְּטָנִים:

עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
יִתְגַּשֵּׁם הַחֲלוּם,
עוֹד מְעַט נִגִיעַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

בִּיָּרֵחַ דְמוּתָהּ שֶׁל אִמִּי
מִבִּיטָה בִּי; אִמָּא, אַל תַּעֲלֹמִי;
לוֹ הִיָּתָה לְצַדִּי, הִיא הִיָּתָה יְכוּלָה
לְשַׁכְנֵעַ אוֹתָם שֶׁאֲנִי יְהוּדִי.

עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
בְּקֶרֶב נִגָּאל,
לא נִפְסִיק לְלַכֵּת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

עוֹד מְעַט, עוֹד קְצָת,
לְהָרִים עֵינַיִם,
מֵאַמֶּץ אֶחָרוֹן לִפְנֵי יְרוּשָׁלַיִם.

בזמן שאתם מקשיבים לשיר ציירו על דף לבן את המחשבות והרגשות העולים בכם, הציור יכול להיות מציאותי או מופשט.

נִגָּאל - נגיע אל הגאולה

הִיָּרֵחַ עֲדִי - הירח ראה מה קרה לי ויכול לספר על כך
<http://www.youtube.com/watch?v=o·YlctV°aCs>

תַּחֲנִת מִידַע

בשנים 1977 עד 1985 החלה קהילת היהודים לצאת מאתיופיה. כ-20 אלף איש ואישה מקרב הקהילה עזבו את בתיהם בחפזה ובסודיות ונעו במסלול קשה לעבר גבולות המדינה, בעיקר לעבר סודן. הם חצו ברגל אזורים לא מוכרים להם ונעו באין-ספור מסלולים בתוואי קרקע קשים. הם חצו שרשרות הרים, צעדו במדבריות, התמודדו עם נהרות גועשים ויערות סבוכים, הותקפו על ידי שודדי דרכים וסבלו מרעב, צמא, מחלות ומוות רב. המסע הרגלי ארך כשלושה עד חמישה שבועות, אך לפעמים נמשך גם חצי שנה, שנה ואפילו כמה שנים, וכלל לא פעם מאסרים חוזרים ונשנים בדרך, המתנה ארוכה וחזרות לאחור.

יהודי אתיופיה חצו את גבול סודן, אך להפתעתם הם לא הועלו מיד לישראל, אלא הוחזקו בתנאים קשים, בעיקר במחנות פליטים, כשנה עד שנתיים במוצוץ. השהות במחנות הייתה קשה ביותר, הן מבחינת התנאים הפיזיים הן עקב קשיים מידי אדם. גם שם חלו רבים מבני הקהילה ומתו. בסך הכול איבדה הקהילה כחמישית מבניה ובנותיה, 4,000 בני אדם, במסע לישראל.

(ד"ר גדי בן עזר, "המיתוס הפרטי של יהודי אתיופיה", פנים: כתב עת לתרבות, חברה וחינוך, גיליון 26, 2003, בהוצאת הסתדרות המורים, עמ' 23-29)

מה בין יציאת מצרים ליציאת אתיופיה?

חִבְרוּתָא

זיכרונות של יהודים יוצאי אתיופיה ממסעם לארץ ישראל

לפני כ-140 שנים, בשנת 1862, הכריז אבא מהרי, אדם מרכזי בקהילה, כי "הזמן הגיע" והוביל אלפים מאזור גונדר, הסמוך לאגם טאנה, בכיוון ים סוף. המסע הזה נכשל. כאשר האנשים הגיעו, לאחר צעידה ממושכת, לים סוף או לנהר התקזה שבאזור טיגריי, אבא מהרי הטה את מטהו כמו משה רבנו לפניו, אך הים לא נבקע. יהודי אתיופיה הבינו אז ש"עוד לא הגיעה העת", ומה שנגלה לאבא מהרי על ידי האל היה ניבוי של משהו שעתיד לקרות, אך לא כרגע.

כאשר יצאנו מאתיופיה, המהירות שבה הכנו את האוכל הזכירה לי את סיפוריו של אבא על איך בני ישראל הכינו את המצות. אמרתי לאבא, זה בדיוק כמו יציאת מצרים. ואבא ענה לי, זה נכון, וטוב שאתה נזכרת בזה. כי זה בדיוק אותו הדבר.

מריטו מספרת על הענן שכיסה אותם בדרכם, באופן חריג לעונה, וכך שימש כיסוי מן השמש "השורפת", בשפתה. מישהי אחרת מספרת על הענן שהציל אותם מרודפיהם. ועוד נערה מספרת שדווקא אובדן הדרך, שכוון על ידי האל, הציל אותם מחיילי הממשלה.

יעקב הציל את אחיו מטביעה בנהר הגועש כאשר קפץ אחריו למים. אחרי כן רץ בלא הפסקה, סוחב את אחיו, בתוך סודן, מנסה להימלט מרודפיהם, אנשי משמר הגבול הסודנים. הם התחלקו בנעליים לאחר שאחיו איבד את נעליו בנהר, ורצו, כל אחד נועל נעל אחת, תוך התעלמות מן הקוצים הגדולים שקרעו חתיכות מבשר רגליהם. יעקב משך וגרר את אחיו אף שזה התייאש וביקש שישאיר אותו למות. הוא רץ לילה שלם, מתעלם מפצצות התאורה שירו הסודנים כדי לתופסם וממכשולים אחרים. בסופו של דבר, עם אור הבוקר, התברר ליעקב שעבר אפילו את היעד שחתר אליו, והוא נמצא כבר במחצית הדרך לגדריף, עיירה שממנה יוכל לחפש את הדרך המהירה לישראל.

(כל העדויות מתוך מאמרו של גדי בן עזר, "המיתוס הפרטי של יהודי אתיופיה")

שְׁאֵלוֹת לְדִין וּלְמַחְשָׁבָה

- א. חשבו על קווי דמיון בין סיפור יציאת מצרים ההיסטורי לבין "יציאת מצרים" של קהילת יהודי אתיופיה. התייחסו לנושאים האלה:
- בררו באמצעות האינטרנט מה שמו של מבצע העלאת יהודי אתיופיה לישראל וכיצד הוא קשור לסיפור ההיסטורי.
- מצאו בטקסטים עדויות לכמיהה לארץ ישראל, לחציית הים, למסע, לסכנות בדרך.

- ב. עד כמה יש מקום לדעתכם ללמוד לקראת הפסח את סיפור המסע של יהודי אתיופיה ולזהות אותו כ"ציאת מצרים"?
- ג. האם הייתם רוצים לשלב את הסיפור של קהילת יהודי אתיופיה בהגדת פסח? נמקו.
- ד. כיצד ניתן להוקיר את קהילת יוצאי אתיופיה על דבקותם בארץ ישראל, על הנכונות להקרבה אישית ועל מעשי הגבורה למען הגשמת החלום הציוני?
- ה. כיצד נגביר את תחושת השייכות של הקהילה בחברה הישראלית?

לפניכם מדליה שהנפיקה החברה הישראלית למדליות ולמטבעות במלאות עשרים שנה ל"מבצע משה". **נסו ליצור מדליה בהשראת מסעם של יהודי אתיופיה.** אתם יכולים לבטא במדליה את גבורתה של קהילת יהודי אתיופיה, ערכים של ערבות הדדית, אכפתיות או קליטת עלייה.

יוצאים לדרך

מאתיופיה לירושלים

את המדליה, שהנפיקה החברה הישראלית למדליות ולמטבעות, עיצבו האמנים יוסף אליאס ועלמו אישטה.

בצד אחד של המדליה מתוארים העולים מאתיופיה לישראל. ברקע מופיע מבנה, כנראה בית המקדש, המסמל את ירושלים ואת ארץ ישראל.

בצדה השני של המדליה מופיע כפר באתיופיה, ובו הסמלים המייצגים את הדת היהודית באתיופיה: בית כנסת ומעליו מגן דוד, בקתת נידה מוקפת באבנים וכלי עבודה ממלאכות נפוצות בקרב יהודי אתיופיה. בחלקה העליון של המדליה מתואר חג הסיגד - חג הגעגועים והכמיהה לירושלים.

מתוך אתר מרכז ההיגוי של עולי אתיופיה במערכת החינוך;
<http://mercaz-higui.org.il/pages/art.aspx>

תמונת המדליה בעיצובם של יוסף אליאס ועלמו אישטה ניתנה באדיבות החברה הישראלית למדליות ולמטבעות בע"מ.

דונו באפשרות לשלב בטקס הפסח בבית הספר את סיפור "ציאת מצרים" של יהודי אתיופיה, להזמין עדים מהקהילה שסיפרו חוויות מהמסע ולהעניק לתלמידי בית הספר עולי אתיופיה, מדליוני הוקרה.